

Державна служба України з надзвичайних ситуацій

Національна академія педагогічних наук України

Департамент освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України

Інститут професійно-технічної освіти НАПН України

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 5

Львів-2017

УДК 378.14

ББК 74.58

I 74

Рекомендовано до друку вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 2 від 4 жовтня 2017 р.)

Рецензенти:

ЗІНЬКОВСЬКИЙ Юрій Францевич, доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри конструювання та виробництва радіоапаратури Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» імені Ігоря Сікорського.

ОЛІЙНИК Віктор Васильович, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, ректор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

МАТВІЄНКО Ольга Василівна, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, проректор з наукової роботи Київського національного лінгвістичного університету.

Редакційна колегія:

КРЕМЕНЬ Василь Григорович, д.філос.н., проф., дійсний член НАН і НАПН України, президент НАПН України, президент Товариства «Знання» України (голова).

КОЗЯР Михайло Миколайович, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, генерал-лейтенант служби цивільного захисту, ректор Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (заступник голови).

НИЧКАЛО Нелля Григорівна, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України (заступник голови).

БИКОВ Валерій Юхимович, д.т.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

БИКОВА Олена Валентинівна, к.пед.н., доц., начальник управління європейської інтеграції та міжнародного співробітництва ДСНС України (за згодою).

ГУРЕВИЧ Роман Семенович, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

КОВАЛЬ Мирослав Стефанович, к.пед.н., проф., перший проректор з науково-педагогічної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

КУЗИК Андрій Данилович, д.с.-г.н., проф., проректор з науково-дослідної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЛИТВИН Андрій Вікторович, д.пед.н., проф., завідувач кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

ЛУК'ЯНОВА Лариса Борисівна, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

МАНДЗІЙ Любомира Степанівна, к.політ.н., доц., директор департаменту освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації.

РАДКЕВИЧ Валентина Олександрівна, д.пед.н., проф., дійсний член (академік) НАПН України, директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

СПРИН Олег Михайлович, д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України.

ТОПУЗОВ Олег Михайлович, д. пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, віце-президент НАПН України.

ТИМЕНКО Володимир Петрович, д. пед. н., проф., учений секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України.

ШУНЕВИЧ Богдан Іванович, д.пед.н., проф., директор Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, І 74 перспективи. Збірник наукових праць. Випуск 5. / За ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2017. – 400 с.

Висвітлено проблеми методології, теорії і методики підготовки фахівців до використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Проаналізовано сучасні підходи до формування професійної компетентності учнів, курсантів і студентів, а також підготовки педагогічних працівників до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, створення і використання електронних освітніх ресурсів. Проаналізовано проблеми менеджменту інноваційних освітніх проектів і програм та управління інформаційною безпекою і культури безпеки професійної діяльності.

Для педагогів загальноосвітніх, професійних, вищих навчальних закладів та інститутів післядипломної освіти, наукових працівників, аспірантів, докторантів.

*М. М. Козяр, д-р пед. наук, професор, член-кореспондент НАПН України,
А. В. Литвин, д-р пед. наук, професор,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У статті розглянуто соціально-психологічні та психолого-педагогічні детермінанти професійної підготовки фахівців цивільного захисту, теоретичні аспекти психолого-педагогічної підготовки як між-дисциплінарного, самостійного напрямку в системі професійної освіти майбутніх фахівців цивільного захисту, що сприяє досягненню необхідного рівня компетентності, оптимальній адаптації особового складу ДСНС України до особливих умов діяльності, зниженню рівня психічних втрат і подоланню негативних наслідків діяльності в надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: фахівці цивільного захисту, психолого-педагогічна підготовка, педагогічна психологія.

In the article the socio-psychological and psycho-pedagogical determinants of vocational training of civil defense specialists and theoretical aspects of psychological and pedagogical training are represented as a between disciplinary independent direction in the system of professional education of future specialists in civil defense, which contributes to the achievement of the necessary level of competence, optimal adaptation of the personnel of SES of Ukraine to special conditions of activity, reduction of the level of mental losses and overcoming of negative consequences of activities in emergency situations.

Key words: specialists in civil defense, psychological and pedagogical training, pedagogical psychology.

В статье рассмотрены социально-психологические и психолого-педагогические детерминанты профессиональной подготовки специалистов гражданской защиты, теоретические аспекты психолого-педагогической подготовки как междисциплинарного, самостоятельного направления в системе профессионального образования будущих специалистов гражданской защиты, способствующей достижению необходимого уровня компетентности, оптимальной адаптации личного состава ДСНС Украины к особым условиям деятельности, снижению уровня психических потерь и преодолению негативных последствий деятельности в чрезвычайных ситуациях.

Ключевые слова: специалисты гражданской защиты, психолого-педагогическая подготовка, педагогическая психология.

У широкому колі глобальних проблем сучасності важлива роль належить завданням цивільного захисту та безпеки життєдіяльності населення. Останніми роками, на жаль, спостерігається тенденція зростання кількості та масштабів надзвичайних ситуацій, викликаних загостренням екологічної та соціально-економічної ситуації, що супроводжується виникненням катастроф природного, техногенного, соціального, епідеміологічного характеру. Критерії безпеки людини, що відображають сумні геополітичні реалії ХХІ ст., нині виступають на перше місце. Це актуалізує реформування ДСНС України з метою підвищення її спроможності протидіяти загрозам національній безпеці в царині цивільного захисту у взаємодії з іншими інституціями сектору безпеки й оборони нашої держави [17], а також зумовлює підвищення потреби у фахівцях цивільного захисту та зростання вимог до них.

В органах і підрозділах ДСНС фахівці цивільного захисту виконують функції керівника підрозділу, інспектора, інженера-експлуатаційника, педагога-наставника, психолога. Від рівня їхньої професійної компетентності залежить оперативність і якість виконання різноманітних аварійно-рятувальних, пошукових та інших робіт, пов'язаних із ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, збереження життя людей, зменшення обсягу втрат від аварій і стихійних лих [4, с. 201]. Складні, екстремальні умови, в яких працюють фахівці цивільного захисту, а також співробітники всіх напрямів галузі безпеки людини, викликають у них психофізіологічну й емоційну напруженість. Залежно від індивідуальних особливостей, рівня підготовленості, обізнаності та усвідомлення ступеня небезпеки в одних фахівців це супроводжується мобілізацією внутрішніх ресурсів, у інших – зниженням або навіть втратою пра-

цездатності, погіршенням самопочуття, фізіологічними і психологічними стресам, що може призводити до травм і навіть людських жертв. Тому підготовка та діяльність фахівців цивільного захисту потребують постійного моніторингу їхніх особистісно-ділових якостей і психологічних можливостей. Це відбувається під час профвідбору, у процесі навчання, перед скеруванням на роботу та безперервно продовжується протягом усієї професійної діяльності.

Службові обов'язки фахівців цивільного захисту визначають необхідність знання загальної психології, а також таких її галузей, як психологія праці, екстремальна психологія (психологія поведінки в особливих умовах), психологія управління та ін. Це дає змогу правильно організувати роботу, сприяє підвищенню морально-психологічних і розвитку фізичних можливостей, зростанню надійності й ефективності дій під час тренувань, у повсякденній діяльності та під час ліквідації надзвичайних ситуацій. Безсумнівно, здатність усвідомлено, впевнено та виважено діяти у критичних моментах надзвичайних ситуацій визначають моральна стійкість, психофізіологічна загартованість, підготовленість фахівців, їхні лідерські якості. У них мають бути сформовані професійна скерованість, що характеризує інтерес до обраної діяльності, прагнення оволодіти знаннями, вміннями і навичками, виробити необхідні якості та риси характеру, і на цій основі – професійна компетентність як спроможність ефективно застосовувати результати підготовки, а також готовність до виконання службових обов'язків у найскладніших обставинах.

Як переконує досвід, науково обґрунтована система навчання та виховання особового складу в підрозділах ДСНС все більшою мірою стає дієвим чинником підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Це означає, що робота керівників підрозділів містить чітко виражені психолого-педагогічні аспекти. Адже, вони мають забезпечувати неперервне підвищення майстерності, виховання та морально-психологічну підготовку особового складу очолюваного ним колективу, передавати йому свої знання та досвід. Зміст виховної роботи керівника підрозділу передбачає реалізацію системи правових, організаційних, педагогічних, соціально-психологічних, інформаційних і культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на формування професійної та психологічної готовності майбутніх фахівців до виконання поставлених оперативно-рятувальних завдань [1, с. 8].

Мета статті – осмислення соціально-психологічних і психолого-педагогічних детермінант професійної підготовки фахівців цивільного захисту. Їх урахування в освітньому процесі сприятиме досягненню необхідного рівня компетентності, оптимальній адаптації особового складу до екстремальних, ризиконебезпечних ситуацій в особливих умовах службової діяльності, зниженню рівня психічних втрат і психічної недієздатності серед персоналу ДСНС України й успішному подоланню можливих негативних наслідків кризових обставин діяльності в надзвичайних ситуаціях.

Важливими для нашого пошуку є дослідження: проблем психології екстремальних ситуацій В. Антіпова, К. Комарова, Ю. Корнійчука, І. Малкіної-Пих, В. Розова, К. Сельченка, Р. Сірко, В. Смірнова, О. Столяренка, А. Тараса, В. Садкового, О. Тімченка; проблем психолого-педагогічної підготовки Г. Васяновича, О. Воронцова, Р. Гуревича, Л. Дяченка, В. Зінченка, І. Зязюна, В. Краєвського, В. Крутецького, О. Лавріненка, Н. Ничкало, А. Петровського, В. і Т. Писаревих, С. Полякова, С. Рубінштейна, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Е. Стоунса, Н. Тализіної, Л. Фрідмана; проблем професійної підготовки фахівців цивільного захисту О. Бикової, М. Ковалюка, М. Козяра, М. Корольчука, А. Кузика, П. Образцова, В. Пліско, В. Покалюка, Т. Рака, Т. Ткаченка та ін.

На авторитетну думку І. Зязюна, психологія та педагогіка є найважливішими царинами духовного та освітньо-наукового розвитку людства, його соціально-культурного відтворення [3, с. 20]. Наукові ідеї щодо взаємозв'язку педагогіки і психології видатних педагогів Й. Гербарта, П. Каптерева, Й. Песталоцці, К. Ушинського та ін. постійно поглиблювалися і привели до виникнення *педагогічної психології*, що, як зауважує Н. Ничкало, стало помітним явищем [10, с. 32]. Ця галузь психології вивчає природу та закономірності навчання й виховання, ефективність педагогічних методів і засобів, розробляє психологічні засади викладання, а також використовує досягнення психології для вдосконалення педагогічної практики [18].

Необхідність адаптації психологічних понять і застосування в освітній діяльності досягнень педагогічної психології, використання психологічних методик діагностики і психокорекції, а також психологічних засобів вивчення провідних педагогічних явищ, викликає невпинне зближення педагогіки і психології в сучасній освіті, що відбувається на емпіричному рівні [8, с. 125]. Це призвело до виникнення міждисциплінарної галузі наукових знань – *психопедагогіки*, що інтегрує методологію психології та педагогіки. На думку науковців, психопедагогіка має спрямовуватися на цілісне використання теоретичних здобутків психології в освітній практиці [16, с. 20-21]. Однак ця, безперечно, прогресивна ідея, підтримана багатьма науковцями, стосовно підготовки фахівців цивільного захисту потребує окремих досліджень.

Грунтуючись на цих методологічних засадах, професійно-психологічну підготовку фахівців цивільного захисту розглядаємо інтегровано – як психологічну та педагогічну проблему. Психологічну, оскільки у процесі поєднання теоретичної, технічної, тактичної, фізичної, екстремально-психологічної, морально-вольової підготовок у курсантів формується психологічна готовність до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Педагогічним аспектом є пошук шляхів і засобів формування під час навчання як цієї психологічної готовності так і всіх складових професійної компетентності. Педагогічними засобами необхідно скерувати розвиток психічних процесів у потрібному напрямі, сформувати певні психічні установки [6], виробити необхідні педагогічні компетентності, що забезпечуватимуть у подальшому здійснення психолого-педагогічного впливу на підлеглих.

Отже, до посадових обов'язків фахівців цивільного захисту відносять психологічні та педагогічні функції, багато в чому пов'язані. У своїй виховній діяльності вони зустрічається з «живою психологією суб'єкта» [2; 3, с. 25], що потребує знань із педагогічної психології. Водночас, необхідність виконання обов'язків психолога та певною мірою психотерапевта в повсякденній роботі вимагають знань із психології особистості, психології спілкування, соціальної психології. Фахівцям цивільного захисту – майбутнім керівникам необхідно сповна пізнати й усвідомити особливості власної психічної природи для подальшого дослідження психологічних якостей і установок своїх підлеглих.

Тому в процесі психолого-педагогічної підготовки фахівців цивільного захисту у ВНЗ мають здійснюватися: психологічні та психофізіологічні обстеження для вивчення індивідуальних особливостей кожного фахівця; заходи, спрямовані на розвиток професійно-важливих якостей майбутніх фахівців; психологічна підготовка до виконання професійної діяльності в екстремальних умовах; навчання навичкам надання екстреної психологічної допомоги; моніторингові оцінювання розвитку професійно важливих якостей фахівців; розроблення та проведення заходів щодо профілактики небажаних наслідків, пов'язаних зі службовою діяльністю [6].

У структурі професійної компетентності фахівців цивільного захисту виокремлюють *психолого-педагогічні* складники. Їх формування та розвиток у процесі професійної підготовки передбачає: опанування курсантами (студентами) ВНЗ ДСНС знань і методів, прийомів і технологій навчання та виховання; формування в них позитивного ставлення до проведення виховної роботи в підрозділі; вироблення вмінь проектувати, виконувати, оцінювати й корегувати результати виховної роботи; розвиток потреби у професійній і психолого-педагогічній самоосвіті та самовихованні; створення умов щодо набуття досвіду виховної діяльності [1, с. 17, 19]. Вважаємо, що психолого-педагогічні компетентності керівника підрозділу ДСНС мають помітне значення для його ефективної професійної діяльності, зокрема в екстремальних умовах. Однак, досягнення психології застосовуються в освітній практиці не безпосередньо, вони потребують відображення в принципах навчання та виховання, урахування в конкретних методиках і технологіях [11, с. 6].

У підготовці фахівців, які працюватимуть в ризиконебезпечних ситуаціях, до яких належать фахівці цивільного захисту, на погляд О. Столяренка, доцільно застосовувати комплексні психолого-педагогічні (психопедагогічні) знання, орієнтовані на вдосконалення роботи з людьми. Це передбачає:

- дослідження психологічних явищ, закономірностей і механізмів, властивих педагогічній роботі, спрямоване на її вдосконалення;
- детальне опрацювання системи педагогічної діяльності (цілей, завдань, змісту, умов, форм, технологій навчання та виховання, методів оцінювання тощо), засноване на психологічних дослідженнях і поєднане з ними [15, с. 9].

Провідною метою є розроблення й упровадження у ВНЗ ДСНС методів і технологій, які ґрунтуються на врахуванні особистісних якостей і можливостей курсантів і студентів та спрямовуються на досягнення їхнього максимально можливого та гармонійного розвитку. Для цього необхідне інтегрування сукупності психологічних, дидактичних, методичних і технологічних знань і вмінь [14, с. 76].

Підготовка компетентних фахівців цивільного захисту потребує виявлення їхніх особистісних якостей (здібностей, соціально-специфічних та індивідуально-неповторних рис). Тому в процесі професійної освіти психологи вивчають психологічні особливості кожного майбутнього фахівця, використовуючи методи спостереження, бесіди і поглибленого дослідження [7] за допомогою тестування або спеціальних засобів, що дають змогу об'єктивно та коректно визначити психофізіологічні особливості індивіда. Цю роботу мають проводити (на своєму рівні) також і науково-педагогічні працівники.

Мета психологічної підготовки фахівців цивільного захисту – на основі професійної вмотивованості та компетентності розвинути готовність до мобілізації всіх внутрішніх резервів організму під час значних фізичних навантажень і нервово-психічного напруження, що супроводжують професійну діяльність. Виділяють такі напрями цього виду підготовки: формування та вдосконалення професійно та соціально важливих морально-психологічних якостей; розвиток емоційно-вольових рис; вироблення психофізіологічної стійкості до екстремальних ситуацій; навичок самоспостереження та саморегуляції. Психологічна підготовка майбутніх рятувальників відбувається комплексно, однак структурно поділяється на загальну, спеціальну професійно-екстремальну та цільову. Вона тісно пов'язана із психодіагностичними, реабілітаційними заходами, психологічним супроводом аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт [5, с. 145].

Одним із провідних завдань є підготовка курсантів і студентів до дій у надзвичайних ситуаціях (професійно-екстремальна підготовка). У психолого-педагогічному плані вона охоплює, за К. Комаровим, три групи компонентів:

1. Знання екстремальних ситуацій, з якими доведеться зустрічатися, можливих труднощів і способів їх подолання; навички і вміння якісно виконувати основні професійні дії під впливом чинників, типових для надзвичайних ситуацій; навички виконання особливих дій і прийомів, використання спеціальних засобів, обладнання, устаткування та техніки, які застосовуються в екстремальних обставинах; навички групових дій в надзвичайних ситуаціях; досвід сприйняття ризиконебезпечних чинників і подолання психологічних труднощів; уміння та навички забезпечення особистого та групового захисту; вміння використовувати власний і чужий досвід успішного подолання труднощів і перешкод.

2. Морально-психологічна підготовленість до дій в особливих умовах – специфічна професійна вихованість та емоційна стійкість, що забезпечують високоморальну поведінку в критичних ситуаціях. Вона передбачає: виконання службових обов'язків і дотримання морально-етичних норм в обставинах будь-якого ступеня труднощів; взаємодопомогу та взаємопідтримку під час групових дій; уміння керувати собою (власним станом, почуттями, емоціями) у складній обстановці, мобілізувати власні сили та інтелектуальний потенціал, адаптуватися до діяльності в надзвичайних ситуаціях, не губитися, виявляти витримку та реагувати виважено, в разі потреби – з обґрунтованим ризиком, діючи на користь справі.

3. Розвиненість якостей, які забезпечують успіх в надзвичайних ситуаціях, у тому числі: емоційно-вольових (цілеспрямованості, сміливості, мужності, емоційної стійкості, рішучості, пильності, самовладання); професійно важливих (витривалості до впливу екстремальних, ризиконебезпечних чинників, готовності до відповідальності, управління та

самоуправління, до ризику та небезпеки, стійкості до психічного перенавантаження, психічної працездатності, здатності витримувати нервові напруження); пізнавальних (розважливості, оперативності та прогностичності мислення, кмітливості, інтуїції); фізичних (фізичної витривалості, сили, спритності, швидкості рухових реакцій) тощо [6].

Для підвищення професійної компетентності та майстерності майбутніх фахівців цивільного захисту необхідні виховання в них сили волі, твердості характеру, сміливості, рішучості, мужності, чесності, порядності, моральної чистоти, справедливості, людяності, тактовності, цілеспрямованості, ініціативності, завзятості, наполегливості, надійності, старанності, самовладання тощо [9, с. 203]. Потрібно також розвивати патріотизм, любов до Вітчизни, до своєї професії, почуття обов'язку та честі, власної гідності, товариськості, виховувати самокритичність, вимогливість до себе.

Емоційно-вольова підготовка відбувається за допомогою тренувань, змагань, повсякденної роботи над собою. Необхідно безперервно навчати курсантів і студентів долати внутрішні конфлікти та зовнішні перешкоди (наприклад, дотримання режиму, виховання дисциплінованості) тощо [6].

Важливо виробити у фахівців цивільного захисту таку психофізіологічну якість, як стійкість (здатність до саморегуляції) у складних ситуаціях, що ґрунтується на знаннях, життєвому та професійному досвіді, глибокому усвідомленні характеру праці та досягається за допомогою практичних занять на тренувальних комплексах, навчальних полігонах, у навчальних пожежно-рятувальних частинах тощо. Передусім, необхідно навчити розпізнаванню типових надзвичайних ситуацій і побудови схем діяльності щодо їх ліквідації.

Ще одне завдання – попередження накопичення емоційної напруги (стресу) – психологічної особливості професій, пов'язаних із ризиком, що викликає швидке стомлення та функціональні зміни в організмі. Важливо навчити фахівців цивільного захисту проводити профілактику небажаних наслідків стресу, зокрема таких як зниження працездатності та бойової готовності, виникнення передстартової лихоманки і стартової апатії [13], зберігати психічне здоров'я, а також запобігати професійному вигоранню. В міру того, як майбутні фахівці опановують потрібні вміння розв'язувати завдання, приймати рішення в умовах невизначеності, дефіциту часу, раптової зміни обстановки, знижується напруженість у їхніх діях, зростає швидкість, підвищується точність і результативність виконання всього комплексу робіт [7].

Для більш глибокого та всебічного розвитку фахівців застосовується самостереження та самоконтроль, тобто власне регулярне піклування про стан здоров'я, фізичну форму, виявлення впливу на організм екстремальних ситуацій шляхом фіксування об'єктивних даних і суб'єктивних відчуттів, аналізу своїх рішень, дій і рефлексії поведінки. Важливо виробити в майбутніх фахівців стійке бажання непинно продовжувати свій професійний розвиток шляхом самоосвіти та самовдосконалення, у тому числі в галузі психології та педагогіки, цікавитись інноваціями, що з'являються в науці та практиці.

Формування всіх компонентів психологічної підготовки належать до основних завдань професійної освіти фахівців цивільного захисту. Для різних спеціалізацій їх сукупність дещо відрізняється, що відображено у змісті, тематичному плані та навчальних програмах. Як слушно зазначають науковці, належний рівень психологічної компетентності може сформувати лише така модель підготовки, в якій пов'язані фундаментальні теоретичні знання, вміння та навички з різних галузей психологічної науки, спеціалізовані психодіагностичні, психокорекційні та психотерапевтичні вміння та високий рівень професійної придатності фахівця, якого вимагає робота в екстремальних ситуаціях. Тому програма навчання у профільних ВНЗ потребує нової парадигми екстремальної психологічної підготовки, що враховувала б умови діяльності в надзвичайних ситуаціях і відповідні запити ДСНС [12, с. 216].

Зазначимо, що під час освітнього процесу рекомендовано проводити з курсантами і студентами такі заходи: з відновлення працездатності (фізіологічні, психологічні, медичні); зі зниження рівня особистісної тривожності (тренінги з розвитку впевненості в собі, елементи арт-терапії, релаксації); з розвитку емоційної сфери (тренінг емоційної компетентності й ефективної міжособистісної взаємодії). У подальшому такі заходи проводяться з працівниками у підрозділах.

Результатом упровадження психолого-педагогічної підготовки курсантів і студентів у ВНЗ ДСНС є:

- стійка, цілеспрямована мотивація учасників освітнього процесу щодо формування та розвитку в них усіх компонентів професійної компетентності;
- інтегрування змісту дисциплін різних циклів навчального плану підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту;
- раціональне поєднання традиційних та інноваційних методів, що використовуються у процесі навчання та спеціалізованих методів і технологій, призначених для підготовки до дій в особливих умовах;
- узгоджене використання в діагностичному комплексі традиційних методів оцінювання та психологічних засобів, що застосовуються для виявлення рівня сформованості професійної компетентності та готовності;
- продуктивне коригування навчальної успішності курсантів і студентів за допомогою варіативних індивідуальних завдань.

Таким чином, система професійної освіти у профільному навчальному закладі ДСНС України має бути спрямована на підготовку фахівців цивільного захисту, котрі втілюватимуть цінності громадянського суспільства, якісно й оперативно вирішуватимуть проблеми, що постають у процесі виконання потенційно небезпечних аварійно-рятувальних, пошукових та інших робіт. Це вимагає сформованості в керівника підрозділу ДСНС особистої потреби й інтересу до навчальної та виховної діяльності, відповідальності за її результати та переконаності в її значущості для вдосконалення роботи всього колективу, а також належної професійно-психологічної та професійно-педагогічної підготовленості задля успішної реалізації всіх своїх функцій.

У цьому контексті теоретичне осмислення соціально-психологічних і психолого-педагогічних основ професійної підготовки курсантів і студентів є важливим чинником модернізації ВНЗ ДСНС. В умовах реформування професійної освіти майбутніх фахівців цивільного захисту їхня психолого-педагогічна підготовка має бути побудована таким чином, щоб допомагати ефективно вирішувати нагальні завдання подальшої службової діяльності. Вважаємо, що цю підготовку доцільно здійснювати інтегровано, на засадах психології та педагогіки. Однак при цьому необхідно усвідомлювати і розрізняти функції та завдання обох наукових галузей.

Перспективними напрямками подальших пошуків є: дослідження психопедагогіки безпеки людини, продуктивного поєднання можливостей педагогіки і психології в освітньому процесі та формування психолого-педагогічної компетентності курсантів ВНЗ ДСНС, застосування досягнень психологічної науки для розроблення методів і технологій виховання професійних якостей у фахівців, що працюватимуть у надзвичайних ситуаціях.

Список літератури:

1. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом : автореф. дис на здобуття наукового ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. В. Галімов. – Тернопіль, 2005. – 40 с.
2. Зинченко В. П. Психологическая педагогика : матер. к курсу лекцій / В. П. Зинченко. – Ч. I. Живое Знание. – Самара : Самарский гос. пед. ун-т, 1998. – 216 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка?! / І. А. Зязюн // Естетика і етика педагогічної дії. – 2012. – № 3. – С. 20-37.
4. Козяр М. М. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях / Михайло Козяр, Андрій Литвин // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2017. – Вип 15. – С. 199-208.
5. Козяр М. М. Формування особистості професіонала у процесі оволодіння професійно-екстремальною діяльністю / Михайло Козяр // Психолого-педагогічні основи професійної адаптації майбутніх фахівців : монографія / за ред. Г. П. Васяновича. – Львів : СПОЛОМ, 2008. – С. 139-146.

6. Комаров К. Э. Психологическая подготовка к действиям в условиях повышенного риска : уч.-метод. пособ. для спец., занимающихся подготовкой подразделений МО, ФСБ, МВД, МЧС / К. Э. Комаров. – М., 2002. – 189 с.
7. Корнейчук Ю. Психологическая подготовка спасателей / Ю. Корнейчук // Гражданская защита. – 2003. – № 3. – С. 26-31.
8. Лавріненко О. А. Сутність психопедагогіки у підготовці майбутнього вчителя : теоретичний аспект / О. А. Лавріненко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 37. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 123-128.
9. Литвин А. В. Формування лідерських якостей у майбутніх співробітників ДСНС України / А. В. Литвин, О. В. Повстин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Вип. 47. – К. ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 201-205.
10. Ничкало Н. Г. Теоретичні засади становлення і розвитку субдисциплін у сучасній педагогіці / Н. Г. Ничкало // Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку : зб. наук. пр. / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 23-33.
11. Поляков С. Д. Психопедагогика : модель предмета и экспериментальное исследование / С. Д. Поляков // Психология обучения. – 2009. – № 7. – С. 4-16.
12. Сірко Р. Методологічні основи підготовки психологів вищих навчальних закладів до діяльності у особливих умовах / Р. Сірко // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2015. – Вип. 18. – С. 211-218.
13. Смирнов В. Н. Психология управления персоналом в экстремальных ситуациях / В. Н. Смирнов. – М. : Академия, 2007. – 256 с.
14. Старостина О. В. Теоретичні основи педагогічних ідей Е. Стоунса в контексті розвитку педагогічної науки / О. В. Старостина // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 35. – С. 74-80.
15. Столяренко А. М. Экстремальная психопедагогика : учеб. пособие для вузов / А. М. Столяренко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 607 с.
16. Стоунс Э. Психопедагогика. Психологическая теория и практика обучения / Э. Стоунс ; под ред. Н. Ф. Талызиной. – М. : Педагогика, 1984. – 472 с.
17. Стратегія реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій : затверджено розпор. Кабінету Міністрів України № 61-р від 25 січня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80>.
18. Талызина Н. Ф. Педагогическая психология / Н. Ф. Талызина. – М. : Академия, 1999. – 288 с.

<i>М. М. Козяр, А. В. Литвин</i> ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ	126
<i>Р. І. Сірко</i> ОЦІНКА РІВНЯ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ	133
<i>Д.В. Смоляк, Є.Є. Плешаков</i> МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ СТРАХУ ВИСОТИ КУРСАНТАМИ, СТУДЕНТАМИ ТА СЛУХАЧАМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДСНС УКРАЇНИ	137
<i>Galyna Tarasenko, Bogdan Nesterowycz</i> PRZYRODA I KULTURA: ASPEKT WSPÓLDZIAŁANIA W KONTEKŚCIE BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO	140

Секція 3.

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

<i>О. V. Bykova, V.L. Sydorenko, O.S. Zadunay, I.S. Azarov</i> THE CONCEPT OF SINGLE DISPATCH SYSTEM AND OPERATIONAL MANAGEMENT OF FIRE DEPARTMENTS WHEN FIGHTING LARGE FIRES	144
<i>М.В. Бастун</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ У СВІТЛІ ЗАСАД РАЦІОГУМАНІЗМУ	148
<i>А.М. Гуржій, О.Є. Стрижак</i> МЕРЕЖЕЦЕНТРИЧНІ КОГНІТИВНІ ОНТОЛОГІЧНІ МУЛЬТИАГЕНТИ – ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ЗАСОБИ ПІДТРИМКИ ВЗАЄМОДІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	152
<i>І.М. Дробіт, Н.В. Рак</i> ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ НАВИЧКИ КОЛЕКТИВНОГО РІШЕННЯ СКЛАДНИХ ЗАДАЧ	157
<i>О. В. Замфереско</i> ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА ІНТЕГРОВАНИМИ ПРОФЕСІЯМИ	160
<i>А. Б. Зуєва</i> ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ УЧНЯ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	164
<i>Л.В. Липська</i> ТЕХНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	168
<i>О.В. Меньшикова, Г.Г. Хлипава</i> ПРОЕКТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВІРТУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	172